

Worstelen met stijlen

- aangaande het ongewapende gevecht in de westerse middeleeuwen -

Alwin Goethals

Worstelen is buiten twijfel de oudste vorm van vechten zonder wapens. Het kent over de hele wereld een grote verscheidenheid aan stijlen die zich richten op het *sportieve*. Tot de meest gekende behoren het Grieks-Romeinse worstelen en het Oosterse Sumo.

Vandaag de dag treedt een aantal herontdekte middeleeuwse worstelkunsten terug op de voorgrond. Hieronder vallen het IJslandse Glimà, het Italiaanse Abrazare en het Duitse Ringen. Het zijn deze laatste twee waarop we onze aandacht vestigen.

Met dit artikel willen we een poging wagen om de oorsprong en evolutie der middeleeuwse worstelkunde te achterhalen. We maken daarbij enkele vergelijkingen met stijlen uit zowel de Westerse als Oosterse oudheid en middeleeuwen. Verder willen we ook aantonen hoe alomvattend deze ongewapende kunst wel is.

Over de oorsprong en ontwikkeling van het middeleeuwse worstelen: een hypothese

In de middeleeuwen was het worstelen één der vormen van vechten waar krijgslieden mee in aanraking kwamen. Men leerde zich niet enkel verweren met wapentuig, ook de 'lichamelijke wapens' kenden hun gebruik. Mogelijk heeft men na de val van het Romeinse rijk nog het één en ander overgenomen uit de ervaring met de Klassieken (bvb. *pale/ pankration*), dit kan echter niet bewezen worden. Het is wel zo dat het Griekse pankration verschillende overeenkomsten toont met de Duitse ringkunst en niet alleen in technieken (we komen hierop terug): wat het ringen was voor de middeleeuwse krijgsadel was het pankration voor de Griekse soldaten - een vast onderdeel van de krijgsopleiding. Verscheidene technieken uit de ringkunst vinden we ook vandaag nog terug in militaire handleidingen.

Wat er ook van zij, door het vechten met én zonder wapens leerde men natuurlijke wetmatigheden die noodzakelijk waren voor de verdere ontplooiing van de krijgskunstenaar. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Wat niet buigt, dat breekt.
- Gebruik kracht tegen zwakte en zwakte tegen kracht.
- Elk persoon is een weegschaal met een punt van balans of evenwicht.
- Elk lichaam heeft vitale punten en toont openingen waarnaar men moet 'werken'.

In tegenstelling tot die gevallen buiten de strijderklasse waar men geen wapens mocht dragen en waar het ongewapende gevecht zich vormde uit de ondervinding met ongewapende belagers, lijkt het middeleeuwse worstelen zich te hebben ontwikkeld uit de edele wapenkunde.

De beschikbare bronnen uit de Duitse traditie lijken dit telkens weer te staven, van Döbringer tot Meyer:

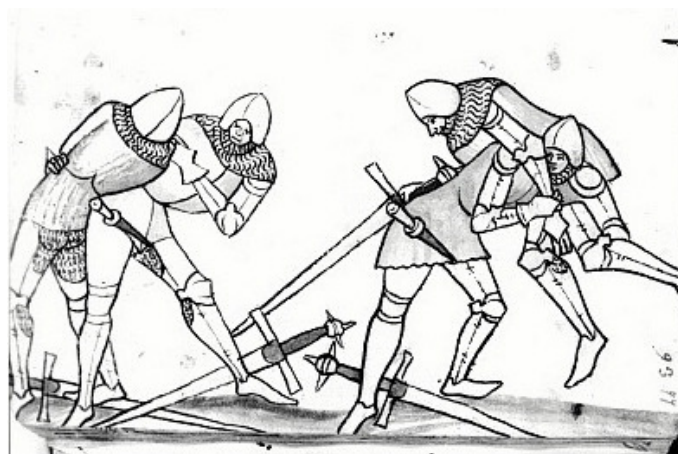
'De kunst van het zwaard is een grond en kern van alle vechtkunsten.'

Citaat uit de Liechtenauer-traditie

De wapenkunsten brachten dus inzichten, methoden en principes om ongewapend te vechten. Zij hadden tevens de ervaring met ongewapende technieken uit die momenten van het gevecht waar de afstand te kort was om het wapen nog effectief te kunnen gebruiken. (Het zogenaamde *ringen am schwert*).

Naar personen die deze inzichten niet deelden en zich puur op kracht baseerden in het gevecht werd gerefereerd als 'boeren'. De typische berenomhelzing met beide armen om het lichaam om een tegenstander met kracht te heffen werd dan ook vaak een worstelen genoemd '*zoals de boeren dat doen*'.

Als we stellen dat de ringkunst en het abrazare zich deels ontwikkelden uit de wapenkunde, dan dienen we ons even te richten op de plaats waar die wapenkunde in eerste instantie werd toegepast: het slagveld. Op zulke chaotische plaatsen was het zeker niet ondenkbaar dat men in het heetst van de strijd werd ontwapend. De noodzaak om zich te leren bekwamen in het vechten zonder wapens rees. Naast de omgang met wapens moest men zich dus ook ongewapend leren verdedigen tegen vijanden met wapens, in wapenrustingen. Uit de Sengoku Jidai-periode van Japan (midden 15de eeuw) kennen we zo nog systemen als het Katchu Bujutsu of Yoroï Kumi Uchi. Binnen de westerse middeleeuwse krijgstraditie vallen dergelijke methoden nog te bespeuren in het *harnischringen*.

Harnischringen, uit de Codex Wallerstein – 15de eeuw

In sterke tegenspraak tot de stelling dat *'de kunst van het langzwaard de basis en kern is van alle vechtkunsten'* wordt in het Döbringer Huisboek (ca. 1389) eveneens gesteld dat *'al het vechten oorzakelijk en in de grond van het worstelen afkomstig is'*. We mogen dus aannemen dat de middeleeuwse ringkunst zich gelijklopend met de wapenkunde ontwikkelde. Daarbij valt een duidelijke wederzijdse overdracht van elementen en principes te bespeuren. De worstelkunst specificeerde zich naar de vormen van bewapening toe alsook naar het toepassingsgebied: slagveld of duel.

Methodiek van het middeleeuwse worstelen

Reeds in de oudheid kreeg men als krijger te maken met diverse vormen van wapenrustingen. Eerder minimaal waren in het Westen de krijgstroepen die zich bijna geheel naakt op de vijand stortten: veelal droeg men maliënkolders, helmen, arm-, been- en borstplaten. Wanneer een persoon in wapenrusting diende te worden uitgeschakeld had het weinig zin dat te doen met enkel slag of stoot. Het onbedekte raakvlak was klein en een misser kon niet anders dan een pijnlijke ervaring zijn.

De nadruk en het nut van dit worstelen ligt dus eerder op binden, klemmen, ontwrichten, breken en werpen: elementen die men in de zwaard- en dolkkunsten terugvindt. Een stoot zal in deze vorm van ongewapend vechten eerder gebruikt worden om de tegenstander uit evenwicht te brengen.

Met behulp van de hierboven genoemde technieken wil men de tegenstander immobiliseren. Niet zelden zal men de tegenpartij naar de grond brengen. (Het Italiaanse *mettere in terra* en het Duitse *zu der erd bringen*). Als men de tegenstander kan werpen reduceert men diens offensieve mogelijkheden en valt hij beter te controleren.

De Italiaanse meester Fiore Dei Liberi schreef bij één van de afbeeldingen in zijn werk omstreeks 1410 het volgende:

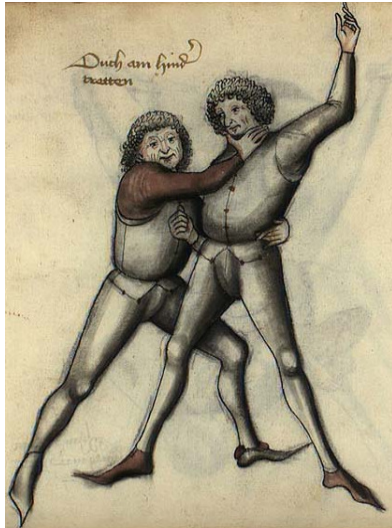
*'Me domandauoy per che io tegno questo homo sotto gli miei piedi,
perche miglara no posti a tale partito per larte dello Abrazare.'*

*'Ze vragen mij waarom ik deze persoon onder mijn voeten houd:
Omdat er is geen betere plaats om te eindigen met de kunst van Abrazare.'*

Wat opvalt, is dat het middeleeuwse worstelen geen uitvoerig grondwerk kent. Het is de bedoeling de tegenstander op de grond te krijgen, liefst zonder zelf op de grond te belanden en blootgesteld te worden aan andere gevaren.

De enkele technieken die men in dat verband bespreekt zijn die van het *unterhalten* (letterlijk: het onderhouden) en een nog kleinere hoeveelheid technieken om zich terug van de grond op te richten (het *uff ston*). Bij het *unterhalten* houdt men controle over de gevallen tegenstander om hem snel te neutraliseren met welgerichte stoot of steek.

De beoefening van het worstelen: ernst en spel

Hoewel het worstelen in mindere mate gebruik maakte van stoten of trappen bewijzen de verboden en verborgen technieken alsook de moordstukken uit de 15de eeuwse vechtboeken dat deze handelingen wel degelijk hun gebruik hebben gekend: zowel in het *bloss* als *harnishfechten*. Ofschoon geen schering en inslag komen we binnen het corpus van overleverde worstelstukken ondermeer vuiststoten, elleboogstoten, kniestoten en trappen tegen. Met deze handelingen verzwakte men de tegenstander.

Met een greep naar de keel brengt men de tegenstander neder
Hans Talhoffer
Uit de *Alte armatur und ringkunst* ca. 1459

Waar de worpen, de klemmen, de ontwrichtingen etc. de bouwstenen van het ringen en abrazare waren, vormden deze verborgen technieken het cement dat alles tot een vlotte en perfecte kunst liet metsen.

*' ... en als je tegenstander onbeschermd is,
zie hem dan te kwetsen op de meest pijnlijke en gevaarlijke punten,
welke zijn de ogen, de neus, in de slapen, onder de kin en de flanken* '*

Fiore Dei Liberi

* Met 'de flanken' bedoelde Fiore vermoedelijk de plaatsen van lever en milt

Maar waarom werden deze technieken verboden? De gebrekkige aanwezigheid van deze handelingen geven tenslotte een geheel andere vorm van worstelen! Het antwoord op deze vraag situeert zich mogelijk in de ethiek: het krijgsbedrijf was aanvankelijk gereserveerd voor de adel en de kunsten moesten bijgevolg *edel* zijn.

Verder schrijft Fiore dat de technieken in het spel (de oefening) 'houdingen van liefde' zijn en geen 'houdingen van kwaad'. Wat hiermee bedoeld wordt is duidelijk: worden ze toegepast in oefening, dan ligt de nadruk op perfectionering zonder de oefenpartner te schaden (hoffelijkheid). In ernst vereisen de technieken echter een zekere gecontroleerde agressie en list, zonder hoffelijk gedrag. '*Het worstelen, dient dan zo valselijk en wreed mogelijk te worden gedaan*' (dixit Dei Liberi).

De ringkunst in ernst heeft op die manier wat weg van het pankration, de Griekse stijl van alle krachten (*pan kratos*) welk eerder reeds werd vermeld. Het pankration bestond uit een combinatie van *pygme* (boksen) en *pale* (worstelen) en was als sportgebeuren ontstaan uit dit laatste. Klemmen, stoten, wurgingen, beenvegen: heel wat was toegelaten. Omwille van de sport werd het pankration ook opgedeeld in ano (hoog) en kato (laag) pankration: bij de eerste vorm bleef men staande vechten, bij de tweede kon men verdergaan op de grond.

Willen we deze ernstige worstelkunst nog vergelijken met een Oosterse variant, dan komt Jiu-jitsu mogelijk het dichtst in de buurt. Deze ongewapende vechtstijl werd onder die specifieke naam bekend in de Japanse Muromachi periode (1333-1568)

Vergelijkende afbeeldingen
Jiu-jitsu - Ringen

Conclusie

'Worstelen is een nuttig exercitium. Welgekende geschiedenis toont aan dat het werd beoefend door onze voorouderen, niet enkel voor plezier, maar ook voor ernst. Het verbetert niet alleen de conditie van het hele lichaam: met het worstelen, kan ook een zwakker persoon, door kennis van deze wetenschap en volledig daarin geoefend, zichzelf verdedigen tegen een sterkere en hem weerstaan.'

Johann Georg Passchen
Uit het Vollständiges Ringbuch ca. 1659

Met de vele technieken die ons werden nagelaten kunnen we het middeleeuwse worstelen zonder meer reconstrueren. De auteurs lieten ons redelijke beschrijvingen na. Willen we de verborgen technieken toevoegen om te komen tot een meer volledige vorm van vechtkunst, dan blijft het veelal gissen naar de daadwerkelijke toepassingsvorm. De beschrijvingen laten immers vele uitvoeringsmogelijkheden toe m.b.t. gehanteerde principes. Hoe gaan wij hier best mee om?

Misschien ligt het antwoord in deze wijze woorden van Bruce Lee: *'wie de wortels van de strijd kent, weet dat er niet zoiets bestaat als stijl'*. Het is dan ook tot op heden mijn mening dat, met betrekking tot de uitvoering van ongewapende krijgskunsten die hun oorsprong hebben op het slagveld, wij moeten *worstelen met stijlen* om alles terug te voeren tot een soort oervorm van vechten. De verscheidenheid aan stijlen terugvoeren naar een eenheid dus => naar de wortels van de strijd, conform de periode en de wijze waarop men streed én strijdt.

SwArta, 2008

Gebruikte bronnen:

- Il fior di battaglia door Fiore Dei Liberi
- Döbringer Hausbuch
- Getting punchy door Jeffrey Hull
- An ancient art, a long absence door W. S. Ernoehazy Jr.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Pankration>
- Jujutsu and Taijutsu door Meik Skoss